

kanna. Humaanisuuteen ei riitä, että esimerkiksi vastustaa Yhdysvaltain ylivaltaapyrkimyksiä. Yhdysvaltain politiikan kriitikoilla ei ole useinkaan ollut vaihtoehtoja ohjelmaa terrorismin ja muiden ihmisoikeusrikosten torjumiseksi. Sellaisen kehittäminen ja muihinkin globaaleihin ongelmiin vastaaminen ovat tärkeä haaste oikeudenmukaista maailmaa rakentaville maailmankansalaisille.

Maailmankansalaisuutta tukevia instituutioita ei ole vielä olemassa. Silti Sihvolan mukaan on olennaista omaksua maailmankansalaisen eettinen näkökulma. Sivistynyt kulttuurien välinen dialogi ei kuitenkaan yksin riitä globaalin oikeudenmukaisuuden toteuttamiseksi. Lisäksi tarvitaan aktiivista auttamista.

Maailman eri osien epätasa-arvo on kärjistynyt globalisaation uusimman aallon myötä, ja ennen kaikkea köyhyysongelmat johtuvat osittain maailmantaloudesta. On moraalitonta vaatia, että köyhien maiden pitäisi yksin ratkaista omat ongelmansa, Sihvola toteaa.

Globaalin hallinnan järjestelmä ei edellytä maailmanvaltiota. Se voidaan Sihvolan mukaan toteuttaa hajautetun kansainvälisen yhteistyön kautta ja kunnioittaa samalla laajaa paikallista autonomiaa. Jos tavoitteena on globaali oikeudenmukaisuus, valtiollista suvereniteettia ja paikallista autonomiaa ei kuitenkaan voida pitää kaikissa oloissa koskemattomina. Törkeät ihmisarvon loukkaukset eivät Sihvolasta ole valtioiden sisäisiä asioita.

Sihvola tukeutuu maailmankansalaisen etiikan rakentamisessaan filosofian historiaan. Jo Sokrateelta on peräisin maailmankansalaiselle tärkeä itsekritiinen elämänmuoto. Itsekritiisyys edellyttää ihmiseltä valmiutta tutkia mielipiteidensä ja vakaumustensa perusteita ja korjata näkemyksiään, jos ne osoittautuvat huonosti perustelluiksi tai ristiriitaisiksi.

Julkinen keskustelu rakentaa Sihvolan mukaan edellytyksiä maailmankansalaisuudelle. Kulttuuri ja moraali eivät ole ylellisyshyödykkeitä, vaan yhteiskunnan olemassaolon välttämätön edellytys. Yhteiskunta, joka kieltää tukensa humanisteilta, tekee henkisen itsemurhan, Sihvola ajattelee.

Kilpailu ideologiana

SEPPO HELMINEN

Yhteiskunnallisen keskustelun moniottelija, historioitsija Jukka Relander on koostanut ja kirjoittanut uudelleen aiemmin julkaistuista teksteistään esseekokoelman. Hän on pyrkinyt aikaansaamaan jonkinlaisen ”kertomuksen”, vaikka liikkuukin varsin kirjaviiden ilmiöiden parissa. Vaikka ideologioiden sanotaan kuolleen, Relander osoittaa, että tietynsuuntaiset ideologiset rakennelmat ohjaavat käyttäytymistämme, vaikka emme sitä aina huomaakaan.

Yritän seurata Relanderin punomaa punaista lankaa. Tosin langanpätkiä on muitakin. Re-

lander seuraa alkuesseessään Spenglerin ajatuspolkuja. Hänen vedoten Relander toteaa, että historia on muuttunut merkityksettömäksi. Tarpeisiinsa sopeutuva, joustoihin kehottava ja jatkuvaan muutokseen kutsuva talous irrottaa ihmisiä vanhoista kiinnikkeistään, omasta taustastaan ja kokemishistoriastaan, joita erilaiset sisäiset muutoksen strategiat opettavat muokkamaan toisille otollisiksi. Identiteetit ovat liikkeessä, niitä neuvotellaan uusiksi yhä uusissa päätöksissä suhteissa.

Ennen herra sai herruutensa rengiltä, sillä herruus määräytyy

Jukka Relander
Ankkalinnassa ja lajien synty
Teos, 2004

suhteessa siihen, mihin se kohdistuu. Modernin työskulttuurin keskeinen vitsaus on se, ettei työyhteisöön – ja sitä kautta yhteiskuntaan – kiinnitytä enää työntekijän roolin kautta vaan persoonana. Työ ei ole vain homma, jossa käydään, vaan siitä on tullut persoonallisuuden osa-alue. Uusi työ ei organisoidu vanhan osapuolijalon työntekijä–työnantaja mukaisesti eri lei-

reihin. Kun herruus omine päämäärineen on muuttunut kasvottomaksi, kaukaiseksi ja tavoittamattomaksi, työpaikoista on tullut renkien keskinäisiä ”puuhamaita”. Koska herruus ei näyttäydy, sen kanssa ei voi neuvotella; muutokset voivat tapahtua vain ”renkituvassa” renkien kesken. He voivat kilvoitella keskenään siitä, kuka parhaiten oivaltaa ja sisäistää näkymättömän herruuden asettamat tavoitteet omikseen. Renkien on opiskeltava, joustettava ja sopeuduttava sisäistääkseen itselleen vieraan tietoisuuden omakseen. Siksi kuvittelemme, että herruus on jokaisen saavutettavissa. Tähän kuvitelmaan tämän päivän kulttuurimme perustuu. ”Herruus on yhtä kuin markkinat, ja markkinat olemme me. Olemme yksilöinä alisteisia sille, mitä me kaikki olemme yhdessä. Olemme itsemme vankeja.”

Konsulttien kasvava armeija käy luennoimassa keinoista, joilla ihmiset voivat tehdä itsensä haluttaviksi ja tarpeelliseksi työntantajensa silmissä, vaikka heillä

jo on töitä. Työstä on tullut itsensä myymistä ja vapaa-ajasta oman myyvyyden ylläpitoa.

Työ vie yhä enemmän aikaa ja joillakin menestyssektoreilla työpaikoista on tullut sosiaalisia peuhapaikkoja, joiden ihmissuhdeverkot ovat useimmille niitä ainoita. Ja kun työ menee, menee kaikki. Samaan aikaan kilpailulogiikka syö näitäkin ihmissuhteita, sillä persoonallinen läsnäolo suhteissa toisiin ihmisiin edellyttää edes jonkinlaista tunnetta siitä, että oma olemassaolo on turvattu. Siitä nousi työväenliikkeen toveri-eetos. Siihen perustuu hyvinvointivaltio.

Näköpiiristä karannut herruus heittelee tuotantoa suhdanteiden mukaan edestakaisin ja rengit tytyvät pätkiin. Jokainen on valmis ”omana herranaan” astumaan toisen palvelukseen, kunhan vain sille toiselle sopii. Olemme Ankkalinnassa, jonka nimekkäin pätkätyöläinen on Aku, kunnon amerikkalainen. Historiaton ja tulevaisuudeton Ankkalinnassa ei kylläkään ole mikään eettinen yhteisö. Se on markkinoi-

den, kapitalismin ajaton tila. Jokainen ankka on yhteisöllisistä siesteistä vapautunut uusliberaali yksilö. Sille, mitä kutsumme politiikaksi, ei tässä tilassa jää ilmaa hengittää, ja yhteisöllisen elämän edellyttämä luottamus muuttuu kyyniseksi kyräilyksi. Ole siinä sitten ihmisiksi.

Kilpailulogiikka on Relanderin mukaan ihmissuhteiden ohella raivannut tiensä myös luontodokumentteihin, genetiikkaan ja jopa joulupukin paajaan. Käydään kyllä arvokeskustelua, mutta Relander ei näe tässä mitään ristiriitaa. Arvot näet poikkeavat moraalista siinä, etteivät ne käytännössä velvoita mihinkään. Ennemminkin vapauttavat velvoitteista. Arvot ilmaisevat suhdetta johonkin abstraktiin hyvään, kun taas moraalilla ilmaisee konkreettista suhdetta toisiin, konkreettisiin ihmisiin.

Relander on terävä havainnoija ja oivaltavan selkeä kirjoittaja. Ja hauska, mikä on varsin harvinaista ns. oppineen esseistiikamme kentässä.